

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТА КРИМІНАЛІСТИКА; ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

УДК 343.13

DOI <https://doi.org/10.32850/LB2414-4207.2021.18.24>

ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ДОКАЗУВАННЯ ЩОДО КРИМІНАЛЬНИХ ПРОСТУПКІВ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Беспалько Інна Леонідівна,
кандидат юридичних наук,
асистент кафедри кримінального процесу
(Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
м. Харків, Україна)

Розвиток науки вітчизняного кримінального процесу спонукає до необхідності дослідження порядку здійснення кримінального провадження загалом і окремих особливостей провадження щодо кримінальних проступків зокрема. Особливої актуальності вирішення цього питання набуває у зв'язку зі скорим набранням чинності Закону про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК), якими суттєво змінено підхід до нормативного регламентування кримінального провадження щодо кримінальних проступків.

Загалом, запровадження інституту кримінальних проступків у вітчизняному законодавстві сприятиме й оптимізації здійснення кримінальних проваджень щодо них. Адже прийнятим законом передбачено спрощений порядок досудового розслідування у формі дізнання 126-ти складів кримінальних проступків, які раніше належали до категорії злочинів невеликої тяжкості, що, безумовно, сприятиме зменшенню навантаження на органи досудового слідства, надасть можливість зосередити діяльність слідчих на розслідуванні тяжких та особливо тяжких злочинів. Крім того, варто звернути увагу й на те, що закон урегульовує і спрощений порядок судового провадження щодо кримінальних проступків. А це у свою чергу сприятиме вирішенню проблем щодо дотримання засад змагальності сторін і безпосередності дослідження доказів, диспозитивності й забезпечення права на захист, розумності строків судового розгляду та інших, які досить часто виникають на практиці під час розгляду справ щодо таких кримінальних правопорушень.

Саме необхідністю дослідження особливостей нормативного регламентування провадження щодо кримінальних проступків, а також аналізу можливих проблем правозастосування, що можуть виникнути, пояснюється необхідність написання цієї статті, її логіка та зміст.

Основний підхід до дослідження зазначеного питання в даній статті полягає у здійсненні критичного аналізу норм чинного законодавства, які регламентують

особливості кримінального процесуального доказування щодо кримінальних проступків під час досудового розслідування. У публікації на підставі аналізу особливостей нормативної регламентації кримінального провадження щодо кримінальних проступків висловлені зауваження до низки норм КПК, які закріплюють особливості кримінального процесуального доказування щодо кримінальних проступків під час досудового розслідування, та запропоновані підходи до усунення їхніх недоліків. Матеріали статті представляють як теоретичну, так і практичну цінність. Вони можуть бути використані для подальшого наукового дослідження особливостей кримінального провадження щодо кримінальних проступків, а також для належного розуміння та здійснення правозастосовної кримінальної процесуальної діяльності.

Ключові слова: кримінальне провадження, кримінальні проступки, кримінальне провадження щодо кримінальних проступків, кримінальне процесуальне доказування, дізнання.

SPECIFICS OF CRIMINAL PROCEDURAL EVIDENCE ON CRIMINAL OFFENSES IN THE COURSE OF THE PREJUDICIAL INQUIRY

Bespalko Inna Leonidivna,
Candidate of Legal Sciences,
Teaching Assistant at the Department
of Criminal Procedure
(Yaroslav Mudryi National Law
University, Kharkiv, Ukraine)

The scientific development of the domestic criminal procedure leads to the need of studying the sequence of actions for exercising criminal proceedings in general and certain specifics of criminal proceedings in particular. The resolution of the given issue becomes especially relevant with a view to the forthcoming entry into force of amendments to Criminal Procedure Code of Ukraine (hereinafter, the CPC), which significantly changed the approach to the regulation of criminal proceedings on criminal offenses.

The introduction of the institute of criminal offenses in the domestic legislation will generally help to optimize the implementation of criminal proceedings on them. As the adopted law provides for a simplified procedure of prejudicial inquiry in the form of interrogation of 126 elements essential to the criminal offenses, which previously belonged to the category of minor crimes, and that will certainly reduce the burden on prejudicial inquiry authorities, provide an opportunity to focus the activities of investigation officers on the investigation of grievous and extremely grievous crimes. In addition, it's worth paying attention to the law regulating and simplifying the procedure for criminal proceedings on criminal offenses. This, in turn, will promote solving the problems of adherence to the foundations of adversariality of the parties and the directness of the examination of evidence, discretion and ensuring the right to defence, reasonable time of judicial examination and others, which often occur in practice when dealing with such criminal offenses.

The need to write this article, its logic and content are definitely explained by the need to study the specifics of the normative regulation of proceedings on criminal offenses, as well as the analysis of possible problems of law enforcement that may arise.

The main approach to the study of the question in the given article is to carry out a critical analysis of the current legislation norms regulating the specifics of criminal procedural evidence on criminal offenses in the course of the prejudicial inquiry. Based on the analysis of the specifics of the normative regulation of criminal proceedings on criminal offenses, the publication comments on a number of norms of the CPC, which enshrine the specifics

of criminal procedural evidence on criminal offenses in the course of prejudicial inquiry and offer approaches to eliminate their defects. The materials of the article are of both theoretical and practical value. They can be used for further research on the specifics of criminal proceedings on criminal offenses, as well as for the proper understanding and exercising law-enforcement criminal procedural activities.

Key words: criminal proceedings, criminal offenses, criminal proceedings on the criminal offenses, criminal procedural evidence, inquiry.

Необхідність диференціації процесуальної форми призводить до розвитку системи кримінального процесу, яка відповідає суспільним потребам, зумовлюється стрімким розвитком суспільних відносин і здатна ефективно вирішувати завдання кримінального процесу [14, с. 147–148]. При цьому захисту потребують й інтереси потерпілого, а також самого підозрюваного, обвинуваченого від необґрунтованого застосування щодо нього процесуального примусу та засудження, охорони прав і законних інтересів кожного учасника кримінального провадження тощо. Вирішення таких завдань потребує впровадження різних порядків здійснення кримінального провадження, що дозволяють збалансувати інтереси її учасників, урегулювати кримінально-правовий конфлікт в оптимальний спосіб, забезпечити в якомога стислі строки захист прав і законних інтересів потерпілого. Спрощений порядок досудового розслідування у формі дізнання всіх кримінальних правопорушень невеликої тяжкості повинен сприяти значному зменшенню навантаження на органи досудового слідства, які будуть провадитись за скороченою процедурою у формі досудового дізнання, що у свою чергу надасть можливість слідчим зосередити свою увагу на розслідуванні тяжких та особливо тяжких злочинів [2, с. 299]. Тому одним із напрямів реформування сучасного кримінального і кримінального процесуального законодавства є впровадження категорії кримінального проступку, стосовно якого спостерігається спрощення процесуальної форми у зв'язку з його невеликою суспільною небезпекою. Йдеться про це ще з початку 2000-х років, а з прийняттям у 2012 році КПК дана ідея лише утвердилася. Новим поштовхом стало прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» № 2617-VIII від 22.11.2018 р.

У даному законодавчому акті, підкреслюючи важливість національних традицій правотворення і враховуючи прогресивні інститути правових систем Європейського Союзу, пропонується розширити Особливу частину Кримінального кодексу України (далі – КК), додавши до категорії кримінальних проступків, крім певних злочинів, ще й адміністративні правопорушення [6]. Доцільність цього можна обґрунтувати значним суспільним резонансом, що виникає внаслідок їх скоєння. Зокрема, враховуючи, що в Україні смертність унаслідок дорожньо-транспортних пригод – одна з найбільших у Європі та постійно зростає, законом посилюється відповідальність за керування транспортними засобами в стані алкогольного сп'яніння шляхом переведення її в кримінальну площину.

Під кримінальним проступком, як правило, розуміють передбачене законом діяння (дію або бездіяльність), що не містить великої суспільної небезпеки, вчинене осудною особою, яка досягла на момент його вчинення віку відповідальності за нього, та за яке не передбачене покарання у вигляді позбавлення волі [7, с. 384]. Проступок і злочин майже нічим не відрізняються: як і злочин, проступок є суспільно небезпечним винним діянням; як і злочин, проступок тягне за собою судимість; вина в обох випадках має бути встановлена обвинувальним вироком суду [13, с. 2]. Доказова діяльність під час провадження щодо кримінальних проступків загалом здійснюється за тією

ж структурою, що й доказова діяльність під час провадження щодо злочинів, тобто включає такі складники, як збирання, перевірка й оцінювання доказів. Однак КПК установив низку особливостей процесу доказування щодо кримінальних проступків під час досудового розслідування. Тому *метою даної роботи* є дослідження особливостей кримінального процесуального доказування щодо кримінальних проступків під час досудового розслідування.

Дослідженням проблем доказування в кримінальному провадженні займалась і займається велика кількість видатних вчених, серед яких С.А. Альперт, О.В. Баулін, Т.В. Варфоломеева, В.Г. Гончаренко, В.П. Гмирко, Ю.М. Грошевий, В.С. Зеленецький, О.В. Капліна, Г.К. Кожевников, В.О. Коновалова, В.Г. Лукашевич, Є.Д. Лук'янчиков, В.Т. Малярєнко, М.М. Михеєнко, В.Т. Нор, Д.П. Письменний, С.М. Стахівський, В.М. Тertiшник, О.Г. Шило, М.Є. Шумило та ін. Дослідженню питань щодо порядку досудового розслідування кримінальних проступків присвятили свої праці такі науковці, як В.В. Вапнярчук, Д.В. Великодний, Г.П. Власова, К.П. Задоя, Н.В. Нестор та ін. Разом із тим питання доказування в провадженні щодо кримінальних проступків повною мірою ще не досліджено як у вітчизняній, так і в зарубіжній кримінальній процесуальній науці, а тому є необхідність розкрити цей аспект.

У доктрині кримінального процесу є різні погляди на поняття доказування. М.С. Строгович указує, що доказування полягає в установленні за допомогою доказів усіх фактів, обставин, які мають значення для вирішення кримінальної справи – вчинення чи невчинення злочину, винність (або невинність) тієї чи іншої особи в учиненні злочину та всіх інших обставин, що визначають відповідальність особи, яка вчинила злочин [11, с. 295]. М.М. Михеєнко вважає, що доказування – це діяльність суб'єктів кримінального процесу щодо збирання (формування), перевірки й оцінювання доказів та їхніх процесуальних джерел, а також формулювання на цій підставі певних тез і наведення аргументів для їх обґрунтування [9, с. 120]. В.Т. Нор розглядає доказування як діяльність органів розслідування, прокурора і суду, а також інших учасників процесу, яка здійснюється у встановлених законом процесуальних формах і спрямована на збирання, закріплення, перевірку й оцінювання фактичних даних (доказів), необхідних для встановлення істини у кримінальній справі [9, с. 75]. В.В. Вапнярчук під кримінальним процесуальним доказуванням розуміє діяльність з установлення і дослідження обставин кримінального провадження (доказування-пізнання), формування суб'єктом доказування на їх підставі власної теоретико-інформаційної моделі та її реалізації (доказування як проектно-реалізаційна діяльність) [3, с. 70].

Відповідно до ч. 2 ст. 91 КПК доказування полягає у збиранні, перевірці та оцінюванні доказів з метою встановлення обставин, що мають значення для кримінального провадження [8]. В основу вказаного визначення законодавцем покладена інформаційна модель доказів, відповідно до якої докази – це єдність фактичних даних (даних про факти) та їх процесуальних джерел [1, с. 308]. Аналіз наведених визначень дозволяє погодитись, що кримінальне процесуальне доказування – це регламентована кримінальним процесуальним законом діяльність суб'єктів кримінального провадження зі збирання й дослідження (перевірки й оцінювання) доказів, формування на їхній підставі власних правових позицій та їх реалізації [7, с. 147].

Досудове розслідування кримінальних проступків здійснюється відповідно до загальних правил досудового розслідування, встановлених КПК, з урахуванням положень гл. 25 КПК. Кримінальна процесуальна діяльність (у тому числі й щодо кримінальних проступків) спрямована на встановлення обставин учиненого кримінального правопорушення й особи, яка його вчинила. Це може бути досягнуто тільки шляхом здійснення кримінального процесуального доказування, яке пронизує всі

стадії кримінального провадження та є його основним змістом. Тому науковий інтерес викликає питання особливостей доказової діяльності під час досудового розслідування щодо кримінальних проступків. Хотілося б зупинитись на тих положеннях з цього питання, які втілюють найбільш суттєві особливості.

1. *Спеціальний суб'єкт доказування.* Збирання доказів на стадії досудового розслідування (дізнання) здійснює спеціальний суб'єкт – дізнавач, який під час збирання доказів наділяється повноваженнями слідчого.

Слід зауважити, що надане законодавцем визначення доказів не включає в процес доказування дізнавача. Відповідно до ч. 1 ст. 84 КПК доказами в кримінальному провадженні є фактичні дані, отримані в передбаченому законом порядку, на підставі яких слідчий, прокурор, слідчий суддя і суд установлюють наявність чи відсутність фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню. Не можна, на наш погляд, виключати з цього переліку дізнавача з огляду на те, що в провадженнях про кримінальні проступки на нього покладається обов'язок доказування.

З даного питання слід також зауважити, що у ст. 92 КПК визначені суб'єкти, на яких покладається обов'язок доказування, і дізнавач серед них також не вказаний. Проте в ч. 1 ст. 93 КПК зазначено, що збирання доказів здійснюється сторонами кримінального провадження, потерпілим, представником юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження. Відповідно до п. 19 ст. 3 КПК дізнавач є представником сторони обвинувачення. Така невідповідність між нормами Закону може призвести до випадків визнання недопустимими доказів, отриманих дізнавачем у провадженні щодо кримінальних проступків, тому необхідно внести деякі корективи до законодавства.

2. *Строки збирання і перевірки доказів.* Здійснення дізнання до повідомлення особі про підозру строками не обмежене. Водночас досудове розслідування із встановлення обставин кримінального проступку з урахуванням його незначної суспільної небезпеки повинно бути спрощеним та здійснювались у скорочені строки [12, с. 79]. Після повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку строк дізнання не може перевищувати одного місяця (ч. 3, 4 ст. 219 КПК).

За загальним правилом досудове розслідування повинно бути закінчено протягом 72-х годин з моменту повідомлення особі про підозру в учиненні кримінального проступку або затримання особи у випадках, передбачених ч. 4 ст. 298² КПК, а саме: 1) особа відмовляється виконувати законну вимогу уповноваженої службової особи щодо припинення кримінального проступку або чинить опір; 2) намагається залишити місце вчинення кримінального проступку; 3) під час безпосереднього переслідування після вчинення кримінального проступку не виконує законних вимог уповноваженої службової особи; 4) перебуває в стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння та може завдати шкоди собі або іншим.

Інші строки застосовуються за наявності певних умов. Протягом 20-ти діб із дня повідомлення особі про підозру в учиненні кримінального проступку у випадках: 1) коли підозрюваний не визнає вину; 2) є необхідність проведення додаткових слідчих (розшукових) дій; 3) вчинення кримінального проступку неповнолітнім. Причому останній випадок (у даній редакції) регламентує недотримання засади презумпції невинуватості та забезпечення доведеності вини, оскільки затверджує твердження про вчинення кримінального проступку неповнолітнім ще до набрання законної сили обвинувального вироку суду. Правильніше було би зазначити: «3) коли підозрюваним є неповнолітній».

Протягом одного місяця досудове розслідування має бути закінчено в разі повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку, якщо особою заявлено клопотання про проведення експертизи відповідно до ч. 2 ст. 298⁴ КПК.

Однією з підстав продовження строку дізнання є заявлення підозрюваним клопотання про проведення експертизи, з яким він може звернутися до слідчого, прокурора. У такому разі дізнавач або прокурор має право звернутися до експерта для проведення експертизи з дотриманням правил, передбачених ч. 2 ст. 298⁴ КПК. Проте положення Закону не дозволяють безпосереднього звернення до експерта жодній зі сторін, а зміни до ст. 242 КПК не внесені. Тому як буде вирішено питання стосовно строків дізнання, якщо слідчий суддя відмовить у задоволенні клопотання про залучення експерта, залишається невідомим.

3. *Збирання доказів до внесення інформації до ЄРДР.* Якщо під час розслідування злочинів збирання доказів до внесення інформації до ЄРДР є можливим виключно шляхом проведення огляду місця події, то у випадку з розслідуванням проступків ситуація є дещо іншою. Для з'ясування обставин вчинення кримінального проступку до внесення відомостей до ЄРДР, окрім проведення огляду місця події, може бути: 1) відібрано пояснення; 2) проведено медичне освідування; 3) отримано висновок спеціаліста і знято показання технічних приладів та технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису; 4) вилучено знаряддя і засоби вчинення кримінального проступку, речі й документи, що є безпосереднім предметом кримінального проступку, або які виявлені під час затримання особи, особистого огляду або огляду речей (ч. 3 ст. 214 КПК). Вказана норма породжує комплекс проблем. Перш за все слід зазначити, що дана корекція кримінального процесуального закону не узгоджується з його базовими положеннями щодо видів доказів у кримінальному провадженні, призводить до дублювання зі змістом ст. 99 КПК, а також фактично надає можливість проведення процесуальних дій, направлених на збирання доказів до внесення відомостей в ЄРДР [14, с. 149].

Питання про можливість проведення даних «перевірочних» дій до внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР є досить спірним. Адже однією з основних концептуальних ідей КПК 2012 року була й залишається необхідність розпочинати кримінальне провадження щодо будь-якої інформації про кримінальне правопорушення, попередньо її не перевіряючи. Можливість проведення єдиної слідчої (розшукової) дії – огляду місця події до внесення відомостей до ЄРДР пояснюється тим, що її головною метою є збереження слідів кримінального правопорушення.

Крім того, формулювання «До внесення відомостей про кримінальний проступок до Єдиного реєстру досудових розслідувань допускається проведення окремих дій», передбачене ч. 3 ст. 214 КПК, характеризується юридичною невизначеністю в тому аспекті, чи реалізуються останні з перелічених повноважень лише до внесення відомостей до ЄРДР, чи також після цього?

Також виникають ще інші питання. Наприклад, якщо вилучення речей і документів урегульовано статтею 298³ КПК, то відібрання пояснень від осіб, проведення медичного освідування, отримання висновку спеціаліста залишилися поза нормативно-правовою регламентацією процесуальним законом. Оцінити їх на предмет допустимості чи недопустимості через призму положень статей 86, 87 КПК є неможливим, що буде виключати їх використання в доказуванні у кримінальних провадженнях про кримінальні проступки. Що робити з результатами таких дій, якщо в ході досудового розслідування будуть установлені обставини, які вимагатимуть від слідчого, дізнавача провести перекваліфікацію з проступку на злочин, і навпаки? Які дії і рішення мають бути проведені в такому випадку? Дана проблема може бути вирішена, якщо не лише в Інструкції, а й на законодавчому рівні буде визначено порядок прийняття, реєстрації та перевірки заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення.

Затримання особи, особистий огляд, огляд речей прямо не вказані в ст. 214 КПК як процесуальні дії, що можуть стосовно кримінальних проступків здійснюватися до внесення відомостей до ЄРДР. Але в ст. 40¹ КПК не вказана така дія, як особистий огляд. Він не виділяється як окремих вид огляду і в інших статтях КПК, тому виникає питання щодо правової природи особистого огляду та співвідношення з обшуком особи, який регламентовано у ст. 40¹ КПК. Стаття 298² КПК має назву «Затримання уповноваженою службовою особою особи, яка вчинила кримінальний проступок». Використання такої термінології прямо порушує вимоги засади презумпції невинуватості та забезпечення доведеності вини, оскільки регламентує твердження, що особа ще до набрання законної сили обвинувального вироку суду вважається винуватою у вчиненні кримінального правопорушення.

4. *Джерела доказів.* Процесуальними джерелами доказів у кримінальному провадженні щодо кримінальних проступків, крім загальних джерел доказів (показань, речових доказів, документів, висновків експерта), також є: 1) пояснення осіб; 2) результати медичного освідування; 3) висновки спеціаліста; 4) показання технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото і кінозйомки, відеозапису. Такі процесуальні джерела доказів не можуть бути використані у кримінальному провадженні щодо злочину, окрім як на підставі ухвали слідчого судді, яка постановляється за клопотанням прокурора (ст. 298¹ КПК).

По-перше, правова природа і порядок дослідження результатів медичного освідування, висновку спеціаліста, показань технічних приладів та технічних засобів, що мають функцію фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису, не регламентовано.

Щодо таких процесуальних джерел доказів, як результати медичного освідування і висновки спеціаліста, варто зауважити, що відсутність визначень змісту цих понять, а також вимог до їх отримання, закономірно призводитиме до відсутності гарантії забезпечення прав та законних інтересів учасників кримінального провадження під час збирання таких доказів, а також відсутності гарантії їхньої достовірності та допустимості. Зокрема, питання про недостовірність висновку спеціаліста може бути поставлено навіть на тій підставі, що ця особа не попереджається про кримінальну відповідальність за надання завідомо неправдивого висновку. Стаття 360 КПК передбачає, що під час дослідження доказів суд має право скористатися усними консультаціями або письмовими роз'ясненнями спеціаліста, наданими на підставі його спеціальних знань. Спеціалісту можуть бути поставлені питання по суті наданих усних консультацій чи письмових роз'яснень. Першою ставить запитання особа, за клопотанням якої залучено спеціаліста, а потім інші особи, які беруть участь у кримінальному провадженні. Головуючий у судовому засіданні має право ставити спеціалістові запитання в будь-який час дослідження доказів. Проте в цій статті не йдеться про висновок спеціаліста. У межах якої процесуальної дії суд проводитиме такі дослідження?

Результати медичного освідування, висновки спеціаліста, показання технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису підпадають під ознаки документу як загального джерела доказів, оскільки, виходячи з визначення у ч. 1 ст. 99 КПК, документ – це спеціально створений з метою збереження інформації матеріальний об'єкт, який містить зафіксовані за допомогою письмових знаків, звуку, зображення тощо відомості, які можуть бути використані як доказ факту чи обставин, що встановлюються під час кримінального провадження.

Показання технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису можуть

працювати в автоматичному режимі (наприклад, для нагляду за виконанням правил, норм і стандартів, що стосуються забезпечення безпеки дорожнього руху, відеоспостереження в громадських місцях тощо) [5, с. 24]. У ст. 40 Закону України «Про Національну поліцію» передбачено застосування технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобів зйомки та відеозапису. Поліція для забезпечення публічної безпеки й порядку може закріплювати на форменому одязі, службових транспортних засобах, монтувати (розміщувати) по зовнішньому периметру доріг і будівель автоматичну фото- і відеотехніку.

Пропозиція розширити коло доказів під час здійснення дізнання таким процесуальним джерелом, як пояснення особи, що притягується до відповідальності, навіть незважаючи на зауваження «крім визначених у статті 84 цього Кодексу», грубо суперечить вимогам КПК, оскільки в ч. 8 ст. 95 КПК категорично зазначається, що сторони кримінального провадження, потерпілий, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, мають право отримувати від учасників кримінального провадження та інших осіб за їхньою згодою пояснення, які не є джерелом доказів [10, с. 165]. Крім того, запропонувавши таке процесуальне джерело доказів, як пояснення, розробники законопроекту ніяким чином не роз'яснили, що вони собою представляють, а також у ході яких процесуальних дій вони можуть бути отримані.

З огляду на сказане відсутні будь-які гарантії забезпечення прав та законних інтересів осіб, які надаватимуть такі пояснення, зокрема права на захист підозрюваного. Пояснення не є джерелом доказів у суді, а отже, взагалі не підлягають дослідженню, а всі особи, які давали пояснення, підлягають допиту. Тому, напевно, буде мати місце практика щодо обов'язкового допиту осіб, від яких раніше були відібрані пояснення.

5. *Способи збирання доказів.* Спільною метою для всіх без винятку слідчих (розшукових) дій є отримання (збирання) доказів або перевірка вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні. Для досудового розслідування кримінальних проступків дозволяється виконувати всі слідчі (розшукові) дії, передбачені КПК, та негласні слідчі (розшукові) дії, передбачені ч. 2 ст. 264 (зняття відомостей з електронних інформаційних систем або її частин, доступ до яких не обмежується її власником, володільцем чи утримувачем або не пов'язаний з подоланням системи логічного захисту) та ст. 268 КПК (установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу), а також відібрання пояснень для з'ясування обставин вчинення кримінального проступку, проводити медичне освідування, отримувати висновок спеціаліста, що має відповідати вимогам висновку експерта, знімати показання технічних приладів і технічних засобів у провадженнях щодо вчинення кримінальних проступків, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото і кінозйомки, відеозапису, вилучати знаряддя і засоби вчинення кримінального проступку, речі й документи, що є безпосереднім предметом кримінального проступку, або які виявлені під час затримання особи, особистого огляду або огляду речей, до внесення відомостей про кримінальний проступок до ЄРДР (ст. 300 КПК).

Варто зауважити, що п. 2 ч. 2 ст. 40¹ КПК є неправильно побудованим з точки зору юридичної техніки і підлягає скороченню до слів «проводити слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії у випадках, установлених цим Кодексом», оскільки право проведення огляду місця події і є слідчою (розшуковою) дією, а опитування осіб, вилучення знарядь і засобів вчинення правопорушення, речей і документів, що є безпосереднім предметом кримінального проступку або виявлені під час затримання, може здійснюватися як під час проведення слідчих (розшукових) дій, так й інших процесуальних дій (наприклад, тимчасового доступу до речей і документів).

6. *Порядок процесуального оформлення речових доказів.* Відповідно до ч. 3 ст. 298³ КПК вилучені під час обшуку затриманої особи під час розслідування проступку речі й документи визнаються речовими доказами, про що дізнавачем виноситься відповідна постанова та приєднується до матеріалів дізнання. Необхідність регламентування в ст. 298³ порядку вилучення речей і документів вбачається досить сумнівним з тієї причини, що порядок тимчасового вилучення майна і так передбачений відповідними положеннями чинного КПК. При цьому в ст. 298³ КПК нічого не згадується про те, що вказані речі й документи мають статус тимчасового вилученого майна (ніяких виключень у ст. 167, 168 КПК не передбачається) і на них повинен накладатися арешт. Натомість зазначається, що вилучені під час огляду речі й документи, зазначені в частині першій цієї статті, визнаються речовими доказами, про що дізнавачем виноситься відповідна постанова, та приєднуються до матеріалів дізнання. Однак відзначимо, що в провадженнях про злочини необхідність винесення такої постанови законом не передбачено (ст. 100 КПК).

Вилучені речі й документи, що є знаряддям та/або засобом вчинення кримінального проступку чи безпосереднім предметом посягання, виявлені під час затримання, особистого обшуку затриманої особи або огляду речей, у виняткових випадках можуть бути повернені володільцеві до розгляду провадження про кримінальний проступок по суті в суді. Проте які саме випадки хоча би приблизно мають кваліфікуватися як виключні, не вказано, а це ставить під сумнів обмеження права особи на вільне володіння своїм майном «на умовах, передбачених законом», як того вимагає Протокол 1 до Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод [4, с. 11].

На підставі викладеного вважаємо, що правова регламентація кримінального процесуального доказування щодо кримінальних проступків під час досудового розслідування містить низку недоліків, які викликають неоднозначне розуміння і тлумачення як у науковців, так і у правозастосовників, і потребують їх усунення. Нова редакція Закону до того ж містить низку оціночних понять, які можуть стати причиною зловживань або неефективної роботи органів досудового розслідування. Закон містить низку термінологічних помилок, що створюють неузгодженість між різними нормами КПК або взагалі між різними положеннями однієї норми. На нашу думку, запропоновані положення викладено також без урахування положень профільних законів, тобто відсутня системність реформування кримінального процесуального законодавства.

Список використаних джерел:

1. Божик В.І. Стандарти доказування у провадженні про кримінальні проступки. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2019. № 6. С. 305–311.
2. Бровко Н.І., Сімакова С.І. Інститут кримінальних проступків як механізм спрощеного порядку досудового розслідування. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 3. С. 298–301.
3. Вапнярчук В.В. Теорія і практика кримінального процесуального доказування : монографія. Харків : Юрлайт, 2017. 408 с.
4. Гловюк І., Пономаренко Д. Прогнозовані проблеми застосування законодавства про кримінальні проступки. *Бюлетень ААУ*. 2019. № 3 (40). С. 10–12.
5. Досудове розслідування кримінальних проступків. *Методичні рекомендації / С.С. Чернявський та ін.* Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. 160 с.
6. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» № 2617-VIII. від 22.11.2018 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2617-19>

7. Капліна О.В., Шило О.Г. Кримінальний процес : підручник. Харків : Право, 2018. 584 с.
8. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
9. Михеєнко М.М., Нор В.Т., Шибіко В.П. Кримінальний процес України : навчальний посібник. Київ, 1992. 431 с.
10. Никоненко М.Я. Пояснення в системі джерел доказів у кримінальних провадженнях про кримінальні проступки. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2020 № 43. С. 163–167.
11. Строгович М.С. Курс советского уголовного процесса. Москва, 1968. Т. 1. 470 с.
12. Ответственность за проступок: концептуальна модель. *Вісник Асоціації кримінального права України* / В.Я. Тацій та ін. 2014. № 1 (2). С. 48–85.
13. Хаврюк М. Проступок, його сутність і порядок досудового розслідування та судового розгляду: новітні середньоазійські підходи у порівнянні із вже відомими. *Право України*. 2020. № 2. С. 19–41.
14. Шумило М.Є. Критерії спрощення процесуальної форми в кримінальних провадженнях. *Актуальні питання теорії та практики досудового розслідування кримінальних проступків. Електронний репозитарій НАВС України*. 2019. С. 147–149.